

- Знання, – 2008, – 566 с.
4. Волкова Н. П. Педагогіка: Посібник / Н. П. Волкова. – К. : Академія, – 2001. – 756 с.
 5. Гриньова М. Саморегуляція та неуспішність школярів / М. Гриньова // Біологія і хімія в школі. – 2002. – № 3. – С. 6–9.
 6. Колошин В. Причини невдач учнів у навчанні / В. Колошин // Післядипломна освіта в Україні. – 2005. – №2. – С. 68–71.
 7. Сухенко Т. П. Причини неуспішності учнів і шляхи їх подолання / Т. П. Сухенко // Біологія: Науково-методичний журнал. – 2011. – № 22/24. – С. 11–16.

Ревуцька О.

Науковий керівник – асист. Секо Я. П.

АГІТАЦІЙНІ ПЛАКАТИ ПЕРІОДУ ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ

Радянський агітаційний плакат, як джерело з історії ХХ століття та важливий фактор інформаційного впливу на маси, на жаль не став об'єктом глобальних наукових досліджень. Фактично уривчасті відомості про агітаційний плакат зустрічаємо в публікаціях присвячених історії мистецтва та радянській естетиці [3].

Джерельна база дослідження обмежена доступними нам матеріалами. З 45 проаналізованих плакатів найбільша кількість припадає на роки I п'ятирічки – 32 [7; 9; 10-18; 20-24; 26-43], II п'ятирічки – 4 плакати [5; 19; 27; 44], III п'ятирічки – 7 [6; 22; 25; 45; 47-49]. Датування 2 плакатів не встановлено – проте їхня тематика дозволяє віднести їх до періоду індустріалізації [8; 46]. Авторами плакатів були – Г. Клуціс [15-20], С. Сенькін [25; 30; 31] та В. Єлкін [11; 12]. Серед плакатів зустрічаємо роботи: Ю. Піменова [26], Г. Шегалія [28], П. Покаржевського [28], В. Кулагіна [23], М. Длугача [9], І. Громицького [7], І. Чашнікова [14], Б. Іогансона [14], Н. Долгорукова [10], А. Страхов-Браславського [32], Я. Гумінера [8], Д. Буланова [5], Д. Моора [25], В. Корецького [22], П. Горелого [6], В. Кораблева [21], А. Лобанова [24], В. Єфанова [13], Н. Пінуса [27], В. Сварога [29]. Авторство 18 плакатів не встановлено [33-49].

Основою радянської ідеології було вчення К. Маркса та Ф. Енгельса про суспільно-економічні формації. Маркс за допомогою цієї категорії зображав суспільство як систему не тільки внутрішньо розчленовану, високодиференційовану, таку, що має складну структуру; а й як систему прогресуючу, динамічну, щоб на цій основі осмислити історію людства як природно-історичний процес розвитку та зміни суспільно-економічних формацій [1]. Саме тому в основі будь-якого радянського плакату лежить ідея прогресуючого, динамічного руху до майбутнього, мрії про велике майбутнє. Даний ідеал реалізовується через символічні образи, колір та гасла плакату.

Ілюстрацією даної тези можна вважати плакат «Хто-кого? Догнати і перегнати». У верхній частині – зображення двох потягів, що мчать навперед. Червоний потяг, як символічне зображення Радянського Союзу, завдяки своїй кольоровій гамі асоціюється з імпульсивним, активним рухом вперед. Зелено-чорний потяг (Німеччина) викликає протилежні почуття – пригнічення. Символічне зображення руху в майбутнє, доповнено закликком: «Хто-кого? Або загинути, або догнати передові країни і перегнати їх також економічно... Або загинути, або на всій швидкості помчати вперед. Так поставлено питання історією. Догнати і перегнати» [34]. Ідея прогресивного руху в майбутнє також простежується на плакаті «На чорну дошку прогульників...». У зображенні поступового підняття вгору зразкового робітника, можна прослідкувати своєрідний перехід від «сірого», «темного» минулого, в комуністичне світле, активне «червоне» майбутнє [38].

В цілому можна виділити наступні прийоми, що сприяють передачі динамічного руху на малюнку:

- зображення радянських вождів та людей в русі, які вони крокують, біжать вперед або піднімаються вгору («З Росії НЕПівської буде Росія соціалістична»; «Всі на огляд!»);
- «мрія про велике майбутнє» – прийом для якого характерний цілеспрямований погляд людини вперед і вгору. Нерідко супроводжується рухом рукою або руками в тому ж напрямку. («Дніпробуд - побудований!»);
- рух транспорту вперед, який немов мчить намагаючись перегнати сам себе («Хто-кого? Догнати і перегнати»);
- зображення будівель, людей, транспорту тощо у великому масштабі. («На штурм

четвертого останнього року п'ятирічки!»; «Під знаменом Леніна за другу п'ятирічку!»);
- розмитість, не чіткість предметів і людей в русі («Хто-кого? Догнати і перегнати»).

Радянський агітаційний плакат – це, переважно, плакат величезних неозорих просторів. Йому притаманне відчуття всієї ширини, глибини і швидкості [3]. Цей прийом створює своєрідну ілюзію легкості простору, свободи духу. На плакаті « Ні одного гектару незасіяної землі!» В. Єфанова. Селянин-колгоспник, зображений у великому масштабі, а позаду нього – безмежні простори полів, що обробляються сільськогосподарськими комбайнами та тракторами.

Особливе місце у радянському агітаційному плакаті належить кольоровій гамі. Як відомо кольори діють на підсвідомість людини, викликаючи при цьому певні асоціації. Саме тому в агітаційних плакатах ми зустрічаємо досить часто перевагу певних барв. Особливо багато червоного, жовтого та помаранчевого. Ці кольори на сьогодні є ключовими в психології реклами, визнаються найкращими серед кола художників. Для прикладу, В. Кандінський стверджував: «Світлий теплий червоний колір ... викликає відчуття сили, енергії, спрямованості, рішучості, радості, тріумфу (гучного) і т.д. Музично він нагадує звучання фанфар із призвуком труби - це завзятий, нав'язливий, сильний тон» [3]. Жовта і помаранчева барви привертають увагу. Такі кольори, подібно червоному, є теплими, імпульсивними, активними, хвилюючими [2]. Чорний та білий, що «звучать як мовчання, яке може бути раптово зрозуміле» [3]. Рідше трапляються синій та зелений кольори. Синій – колір неба та моря, виступає символом підкорення висот і глибин [2; 3]. Він випромінює гармонію і внутрішню силу: «Синій веде нас у нескінченність духу і віри. Для нас синій - символ віри, а для китайців він був символом безсмертя...» [3]. В зв'язку з цим, часто на синьому тлі зображали людину-маяк, на котру необхідно орієнтуватись трудящим. Сюжет плакату «Хай живе робочо-селянська Червона Армія – вірний охоронець радянських кордонів!» розгортається навколо Й. Сталіна. Випроставшись на фоні голубого неба та червоного прапора він стає маяком для всієї Червоної Армії [49].

Зелений колір розслаблює та заспокоює [2]. Однак, сам по собі зелений пригнічує, тому досить часто його використовують в поєднанні з чорним або коричневим для висвітлення негативних героїв або явищ. Цей прийом використовується і з іншими згадуваними кольорами, за винятком червоного – завжди «чистого» знамена революції.

Ключове місце на плакаті відведене людині. Для радянського плакату характерна наявність позитивних і негативних персонажів. Позитивним є зображення нової радянської людини. До такого типу людей відносимо робітника та селянина-колгоспника. Вони ніколи не втомлювались, завжди були щасливими і готовими до звершень. Їх постаті гарні й могутні. Такі люди прагнули тільки одного – творити («Йди, товаришу, до нас в колгосп!», «Дніпробуд – побудований!», «Вся Москва буде метро») [3]. По-іншому зображувались вожді – Леніна і Сталіна. На відміну від звичайного робітника чи селянина, вони поставали «богами» плакату. Вивищуючись над іншими, завжди з щасливим, але й водночас мудрим і задуманим обличчям вони були «батьками» радянського народу («Хай живе робочо-селянська Червона Армія – вірний охоронець радянських кордонів!», «Під знаменом Леніна за другу п'ятирічку»).

До негативних героїв плакату відносяться буржуї та куркулі, священники, а також представники влади капіталістичних країн світу. Вони зображались каліками, «бісами», що загрожують СРСР. Їхні обличчя завжди викривлені, а рот розтягнутий у злорадній усмішці. Проте достатньо на плакаті з'явиться радянській людині, як ці «чортики» тут же стають маленькими, згорбленими нещасними і пригніченими. Так сюжет плакату «П'ятирічний план 1928 р.» розгортається подібно коміксу. У верхній частині – повний буржуї з хитрими очима, невинувато довгим носом та широчезною усмішкою говорить про п'ятирічний план 1928 р.: «Фантазія, маячня, утопія». Проте в нижній частині плакату показані досягнення п'ятирічки, які завдали сильного удару буржуї. Він із похнюпленим носом, згорблений та схудлий, замість злорадної посмішки – скривлений беззубий рот [33].

Важлива роль належить гаслам. На відміну від малюнку, його кольорової гами та персонажів, гасло безпосередньо націлене на точно визначену мету, яку прагнули досягнути. Воно лаконічне та просте для запам'ятовування. Для того аби виділити гасло з загальної картини, його розташовували зверху, або посередині плакату, використовуючи великі яскраві

літери. Серед гасел можна виділити три типи:

- стверджувальні («Дніпробуд – побудований!», «Жінки в колгоспах – велика сила»);
- стимулюючі, що проявляється у заклик до певних дій («Механізуємо Донбас», «Ні одного гектара незасіяної землі!»);
- повідомляючі («Арифметика зустрічного промфінплану»).

Поряд з ідеалом великого комуністичного майбутнього існували плакати присвячені завданням індустріалізації, або перших трьох п'ятирічок. Головним завданням I п'ятирічки проголошувалось перетворення держави з аграрної в аграрно-індустріальну. Через рік керівництво країною висунуло гасло – в короткі терміни догнати і перегнати в технічно-економічному відношенні передові капіталістичні країни [4]. Через те гасло «п'ятирічка за чотири роки», спрямоване на підвищення темпів соціалістичного будівництва, стає головним у агітаційних плакатах цього періоду, зокрема, «Арифметика зустрічного промфінплану», «На штурм четвертого останнього року п'ятирічки» тощо. В першому з них це показано схематично ($2 + 2 = 4$), в другому – гасло констатується як факт у тексті плакату [8; 10].

Домінування важкої промисловості над легкою простежується у плакатах «Дніпробуд – побудований!», «Осоавіахім – опора мирної праці і оборони СРСР», «Механізуємо Донбас», «Зміцнимо індустріальну міць Радянського Союзу. Введемо в дію Краматорський завод...», «За реконструкцію транспорту!...» тощо. Звернемо увагу, навіть у нейтральних до важкої промисловості і транспорту плакатах спостерігаються зображення підприємств або характерних компонентів промисловості групи «А».

Із початком прискореної колективізації плакати переслідували триєдину мету. По-перше, мали сприяти вступу селян в колгосп («Йди, товаришу, до нас в колгосп!»). По-друге мали показати селянинові його ворога – куркуля, і допомагати процесу розкуркулення. Плакат «Знищимо куркулів як клас» [39]. умовно поділений на дві частини. У верхній частині, в червоній гамі, зображено зразково організований колгосп, МТС та розташоване біля них село. В нижній, на брудно-сірому фоні, маленькі вороги селянина-колгоспника. Це куркулі які з ножами та вилами кидаються на трактор колгоспника, маленька незграбна церква (антицерковний мотив), що також трапилась на шляху добродесного громадянина, та злодій, що вкрав худобу з колгоспу. Проте, перемогти «героя» їм не вдається – селянин на тракторі перемагає своїх ворогів не даючи їм проникнути на «червону» територію. Третє завдання полягало у сприянні виконанню планів колгоспу («Виконаємо повністю і в термін план хлібозаготівель», «Ні одного гектара незасіяної землі!», «Кожний колгоспник, кожна бригада», «Ударники полів, в бій за соціалістичну реконструкцію...», «Жінки в колгоспах – велика сила», «Батраки и комсомольці, на трактор!», «Комсомольці, на ударний сів»).

Гасло II п'ятирічки «Кадри вирішують все!» знайшло своє відображення в плакатах. Їх варто поділити на два типи за переважаючими в них темами сюжетів. До першого типу відносяться плакати, що стосуються соціалістичного змагання трудящих: рух ударників, зустрічні плани, стаханівський рух тощо («Профспілки - на боротьбу за зустрічний в 10 млн. тонн чугуна...»). Як відомо, трудовий ентузіазм робітничого класу мав велике значення для вирішення завдань індустріалізації, адже мав стати джерелом виконання високих п'ятирічних планів у короткі строки. У плакаті Я Гумінера «Арифметика зустрічного промфінплану», схематично відображено гасло «п'ятирічку за чотири роки» ($2 + 2 = 5$). Утверджується ідея про дострокове виконання плану за умови ентузіазму робітників ($2 + 2 + \text{ентузіазм робочих} = 5$) [8]. До другого типу відноситься тема трудової дисципліни: «Всі на огляд!», «На чорну дошку прогульників...», «Ні хвилини простою. Ні на копійку!», «Будь пильним!», «Падіння труддисципліни руйнує транспорт», «Сон на роботі – на руку ворогам робочого класу» тощо.

Розвиток галузей промисловості, які забезпечують обороноздатність країни у добу III п'ятирічки відзначено в плакаті «Якщо завтра війна». Центральним персонажем даного зображення є робітник, який взявши зброю до рук, готовий захищати червоний прапор СРСР, що розвівається за його плечима [45].

Таким чином, радянський агітаційний плакат, виступаючи прикладом твору соціалістичного реалізму є важливим історичним джерелом у вивченні історії СРСР. Він ілюструє та розкриває зміст гасел більшовицької пропаганди. Водночас плакат став одним із перших прикладів застосування секретів рекламної фабрики. Завдяки своїй символіці,

кольоровій гамі, просторовим особливостям, персонажам, гаслам та іншим зображенням, плакат використовували як засіб інформаційного впливу на суспільство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Філософія історії / Бойченко І. В., Горлач М. І., Данільян О. Г., Жиленкова І. М., Мануйлов Є. М. - Харків : Прапор, 2006. - 656 с.
2. Кучерявий В. Психологія реклами і кольору. – [Електронний ресурс]. – Дата опрацювання: 23. 03. 2013. Режим доступу: <http://politiko.ua/blogpost53141>
3. Ностальгія по великому СРСР – [Електронний ресурс]. – Дата опрацювання: 23. 03. 2013. Режим доступу: <http://www.politonline.ru/ventilyator/1447.html>
4. Деревянко А. П., Шабельникова Н. А. История России: учеб. Пособие / А. П. Деревянко, Н. А. Шабельникові - М.: Проспект, 2006. - 560 с.
5. Буланов Д. «Пятилетка сахаропромышленности» (1933) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://new.my-ussr.ru/soviet-posters/work/165-posters-ussr-labour-industry.html>
6. Горелій П. «За 38 млн. тонн нафти с газом в 1941 году!» (1941) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nashpravda.com/photogallery.php?photo_id=100
7. Громицький І. «За реконструкцию транспорта!...» (1931) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://new.my-ussr.ru/soviet-posters/work/165-posters-ussr-labour-industry.html>
8. Гумінер Я. «Арифметика встречного промфинплана» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.russianposter.ru/archive.php?sid=YAnsZb26XRQAVT&rid=30120723400014>
9. Длугач М. «Будущая война будет механизирована до последних пределов» (1931) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.advertiser-school.ru/advertising-history/obzor-sovetskix-soczialnyix-plakatov-1930-1940.html>
10. Долгоруков Н. «На штурм четвертого последнего года пятилетки!» (1931) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.advertiser-school.ru/advertising-history/obzor-sovetskix-soczialnyix-plakatov-1930-1940.html>
11. Єлкін В. «Каждый колхозник, каждая бригада» (1931) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.advertiser-school.ru/advertising-history/obzor-sovetskix-soczialnyix-plakatov-1930-1940.html>
12. Єлкін В. «Профсоюзы - на борьбу за встречный в 10 млн. тонн чугуна...» (1932) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.plakaty.ru/posters?id=1774>
13. Єфанов В. «Ни одного гектара незасеянной земли!» (1931) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.my-ussr.ru/soviet-posters/work/166-posters-ussr-labour-agriculture.html>
14. Югансон Б., Чашніков І. «Сон на работе — на руку врагам рабочего класса» (1931) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.advertiser-school.ru/advertising-history/obzor-sovetskix-soczialnyix-plakatov-1930-1940.html>

Салук В.

Науковий керівник – доц. Окаринський В.М.

КАТОЛИЦЬКА АКЦІЯ ТА СВЯТО «УКРАЇНСЬКА МОЛОДЬ ХРИСТОВІ» ЯК ПОБУДНИКИ МОЛОДІЖНОГО ЖИТТЯ УГКЦ В 30-Х РР. ХХ СТ.

Найвагомішою за наслідками подією в греко-католицькій церкві Галичини, що активізувала молодіжну діяльність у міжвоєнний період, а також у молодіжному конфесійному русі, стала Католицька Акція (КА). Вона запроваджувалася з ініціативи папи Пія XI в середині 20-х рр. ХХ ст. з метою популяризації мирянського руху та розбудови світських структур, організацій всередині Церкви. Ініційована акція мала аполітичний характер і повинна була обороняти підпадаючу віру, мораль, протистояти новітнім ересям, сектантству та популярним радикально-націоналістичній і комуністичній ідеологіям [6], [7].

Українська католицька церква долучилася до всесвітнього руху разом з польською, а український митрополит Андрей Шептицький увійшов до керівництва КА в другій Речі Посполитій і, разом з іншими єпископами, взяв під свою опіку цей процес. Українська церковний уряд отримував субсидії від польської держави і частину коштів виділяв на підтримку молодіжних організацій [9, с. 118], а решту ресурсів залучали з власних фондів.

З річника Католицької Акції [5, с. 14-15] довідуємося про затвердження 3 січня 1931 р. українським єпископатом Конституційного статуту КА для греко-католицької Галицької церковної провінції. Того ж року у Львівській Архиепархії повстав відповідний інститут КА (директор І. Бабій), згодом весною 1934 р. – такий же в Перемишльській єпархії (директор